

Emil Basat

(Bulgaria, Veliko Tarnovo, Slovo Publishing House)

Found in Translation, Lost in Criticism, or Vice Versa?

A literary discussion with Emil Basat, Mitko Novkov and Ivan Stoilov.

Bulgarian Institute for Culture in Warsaw, 12 – 13 April 2019

Емил Басат

(България, Велико Търново, Издателство „Слово“)

„Намерени в превода, изгубени в критиката или обратно?“

Литературна среща-дискусия, с участието на Емил Басат, Митко Новков и Иван Стоилов. Български културен институт, Варшава, 12-13 април 2019

Пристигахме във Варшава след гостуване у Войчех Галонзка и съпругата му Ева във Воловице, край Краков. Бяхме посрещнати сърдечно в тяхната прекрасна къща, разположена сред гората. След дългите години дипломатическа кариера Войчех Галонзка се е уединил сред природата, за да може да пише на спокойствие своите текстове и да превежда любимите си български автори. След превода на „Под игото“, се е захванал с поезията на Болеслав Лешмян и Циприан Норвид, мечтае да преведе „Строители на съвременна България“ от Симеон Радев и още много други български автори – да продължи с поредицата си „Възрожденска литература“.

На входа на Българския културен институт във Варшава (БКИ) сърдечно ни посреща Камен Риков няколко минути преди представянето ни – началото на литературната среща „Намерени в превода, изгубени в критиката или обратно?“ (Odnalezieni w tłumaczeniu, zagubieni w krytyce czy na odwrót?), а пред залата ни очаква Калина Станчева – директор на Културния институт. Професор Галя Симеонова-Конах, благодарение на чиито усилия това гостуване се осъществява, д-р Магдалена Питлак също ни очакват в залата, вече изпълнена със студенти от всички университети в Полша, в които се преподава българска филология – над 30 души. Тук са и най-известните преводачи от български език на полски – Хана Карпинска, Атанас Атанасов и г-жа Ева Савицка, както и наши лектори в различни полски университети.

Г-жа Станчева ни приветства и ни пожела ползотворна работа. Поздравява ни и специалният модератор на срещата, проф. Галя Конах, бивш директор на Българския културен институт, който и по повод на срещата гостоприемно е отворил вратите си. Похвална е ангажираността на Института с проблемите на литературната критика и преводаческото изкуство, във връзка с които проф. Галя Конах насочва вниманието на гостите към каноничния роман на Джон Барт „Изгубеният в лунапарка“ (или

Емил Басат

„Изгубеният в увеселителния парк“), с превод на полски „Изгубеният в лабиринта на смеха”. Проф. Конах продължава:

„Разните варианти на заглавието на различните езици ни насочват към сърцевината от трудности и отговорности, пред които се изправят преводачите. Обикновено казваме, че преводът е мост между литературите и културите, мост, по който по-късно минават читателите. И това безспорно е така. За мене литературата и художественият превод са преди всичко един свят, синтезиращият живот, общуването, хората, комуникациите. Транслаториката в момента, в наши дни е добре развита наука, налице са различни теории, школи, но днес ще се постарая да научим нещо повече за практическите, за човешките измерения на преводаческата работа. Първопричината за днешната културна проява е наскоро излязлата книга на Емил Басат

„За Полша – с любов. Българските гласове на полската литература”,

която книга се превърна в акцент на честванията в София по повод на 100-годишнината от обявяването на независимостта на Полша. Тя бе издадена с помощта на полските институции в България и това само показва, колко важна за тях е тази книга. Колко важна е идеята, че преводачите формират мнението в дадена страна за другата национална литература, за културата на другата страна. В книгата си Емил Басат представя портретите на 19 български литератори, литературоведи, преводачи, но там намираме и много важни въпроси за създаването и функционирането на литературния текст и превода, за паметта, за културната идентичност, за полско-българските връзки и приятелства. Чуваме гласовете на неговите събеседници, но чуваме и гласа на самия автор и съставител, неговите толерантни мнения, неговите избори и убеждението му, че преводът има същата мощ и вдъхновение, каквито притежава и самата литература.

Емил Басат е известен български автор, който 40 години се занимава с литература, с културна журналистика, автор е на няколко книги и неговата литературна специализация е именно портретът-анкета с писатели, преводачи от и на български език, както и художници. Според мен, той е един от основоположниците на този жанр – портрета-анкета, ако приемем, че това е жанр или поне вид поджанр в литературата. И тук – моята лична рефлексия за публикацията на Емил Басат – резултатът от тези негови усилия е една много ценна, бих казала, много елегантна книга. Защото всички тези портрети са обединени от неговата личност, от неговия деликатен стил. Той познава в дълбочина няколко култури и това се вижда, прозира в книгата му. Освен „За Полша – с любов” трябва да спомена и едно подобно издание върху чешката литература, което Емил Басат е направил в съавторство с Величко Тодоров:

„Чешки триптих. Българската литература в профил и анфас”, както и „Словашките лица на българската литература”,

и още две книги с портрети на български преводачи –

„Преводът – лица и маски”.

Неговите преводачески портрети обхващат най-големите по обем славянски литератури и делото на най-значителните преводачи“.

Но какво свързва Митко Новков с Емил Басат? Проф. Конах изяснява:

„Общото в творчеството им са книгите-портрети, споменатият по-горе жанр, защото г-н Новков също има подобна творба – „Намерени в превода”. Мога да кажа, че

двамата създават своеобразна „карта“ на преводите и на преводачите – „един съвременен мапинг“ на преводаческото изкуство. Общото са и пътешествията, които двамата автори ни предлагат в преводите.

Митко Новков има специално място в българската култура и литература – той е писател, медиен и литературен критик и есеист. Досега е издал шест книги, между които две с есета. Есето е много труден жанр, на границата на науката и литературата, в което виждаме и елементи от философския трактат, от рецензията, от репортажа. Може би този жанр отговаря на неговата многостранност. И това, което искам да подчертая, Митко Новков е известен и независим литературен критик. Нещо, което в наши дни се случва рядко.“

Емил Басат допълва, че по определението на проф. Боян Биолчев, Митко Новков е единственият усмихнат български критик. Проф. Конах продължава:

„Тази независимост е много ценна. Защото всички знаем, че живеем във време, когато съществуват различни университетски кръгове на взаимно възхищение, множество групи, работещи по проекти и някак си литературната критика е загубила от своята острота. Но както каза и Митко Новков, той винаги има собствено мнение, собствен вкус, а съхраняването на тези качества действително е много трудно.

И накрая, нашият трети белетрист, който доведе двамата други автори с колата си, представител на по-младото поколение – Иван Стоилов. Неговата творческа биография също е по-особена, защото той едновременно е и писател, и юрист. Има много писатели-лекари: в българската литература – Димитър Димов; Чехов, Булгаков – в руската литература; Кронин – в английската, но юристи има малко. И той, юристът, е написал много интересен роман за приключенията на една младежка група, която пътешества до Унгария през 90-те години. От литературна гледна точка романът „Екстрийм“ е за съзряването на младия човек, за младежките субкултури.

И за да започна нашия разговор, преди да дам думата на всеки един от тримата ни гости, бих искала да задам два общи въпроса, с които да започне нашата дискусия. Единият е към Емил Басат:

– Дали преводаческият канон вече се е променил? Той сигурно се е променил, поне поради комерсиализирането на литературата и превода. – И как Басат стига до своите герои, какъв е кодът, ключът за отваряне на техните скрити „вътрешни“ портрети? И един въпрос към Митко Новков и всички присъстващи, който винаги ме е интересувал:

– Доколко можем да смятаме, че преводната литература е част от националната литература? Защото някои литературоведи поддържат мнението, че литературата – това е преди всичко преводът, творческият превод. Знаем какво влияние са оказвали върху всички национални литератури някои по-големи. И въобще може ли да смятаме, че преводната литература има фундаментално значение за развитието на националната литература?

Давам микрофона на Емил Басат, за да разкаже за своето изкуство, за себе си и да разберем нещо повече за нашите автори.“

Емил Басат благодари за положените усилия на организаторите:

„Тук виждам една от най-големите преводачки на българска литература в Полша г-жа Хана Карпинска и предлагам да я аплодирам. Тук е и госпожа Ева Савицка. За мен тези две невероятни дами са лицето на полската българистика и на превода на

българската литература в Полша. Благодарение на техните усилия са се появили много книги на полски, станали са част от културното наследство и са се втели в този поток на двустранните културни връзки между България и Полша. Много се радвам, че тук е и моят приятел, д-р Камен Риков, който е съученик на моя племенник Андрей, завършил полска филология в Краков. Както и д-р Магда Питлак. Безкрайно съм щастлив, че са дошли толкова много студенти. Всъщност смисълът на нашата работа е в това, книгите ни да стигнат до младите, до студентите, онези, които поемат един безкрайно труден път. Госпожа Карпинска познава много добре перипетиите, през които трябва да мине преводачът, първо, за да избере и да наложи един автор в друга култура. Самият избор на автори вече говори за естетически вкус, който трябва да е изключително висок. Не можеш да поднесеш друга култура, автори, които да не са сред най-представителните за националната литература. Радвам се, че младите полонисти и преводачи Магда Питлак и Камен Риков продължават една плодотворна традиция в областта на превода. Благодарение на д-р Риков излязоха две библиофилски издания на две антологии на полската литература от Средновековието до Просвещението, които аз лично определям като уникални. Това са „Зубър, видра и паун” и „Два зубъра и муза”. Един невероятен труд, посветен на време, напълно непознато за българския читател. Не зная как е успял за три-четири или пет години да събере и направи тези две издания.

А що се отнася до преводаческия канон – не знам доколко канонът се е променил, естествено лицата на българския превод се променят, но слава богу има приемственост между поколенията преводачи – почти във всички езици. За мене винаги е била важна личността на преводача. За мен всичко започна преди 1984 година, когато направих първите си десет интервюта с изтъкнати български преводачи за в. „Софийски вестн”, издание на агенция София Прес, излизащо на шест езика. Малко покъсно имах шанса да присъствам и на един от Славистичните конгреси в България, да се запозная и разговарям с няколко от най-известните българисти – проф. Дмитрий Лихачов, проф. Рикардо Пикио, проф. Моше Алтбауер, проф. Санте Грачоти, проф. Джузепе дел Агата... И ако казвам, че съм щастлив човек, то е защото още тогава разбрах с какво трябва да се занимавам и какво ми лежи, какво ме интересува. А мене ме интересува Другия! Проблемът за Другия винаги ме е занимавал – как една култура се оглежда в другата, какви рефлексии има в това, по какъв начин – тук не говорим само за положителните конотации от едната или от другата страна.

Започнах книгата си „За Полша – с любов” още преди 3-4 години, заедно с колегите от Полския институт в София – директорът му г-н Ярослав Годун и г-жа Халина Кръстева ми оказаха изключително съдействие още при изготвянето на списъка с имената на лицата, за които трябваше да пиша и след това я подкрепиха и финансово. За мене винаги е било невероятно щастие да се срещам с издигнати в интелектуално отношение личности. Как работих? Винаги преди да започна да правя анкета с даден преводач, изчитам всичко написано и преведено от него. Ще ви дам само няколко примера. За да направя анкетата с Иглика Василева – тя влиза в третата ми книга „Преводът – лица и маски”, която предстои да излезе в „Парадигма” – изчетох към 30 хиляди страници; с проф. Александър Шурбанов за вторите „Лица и маски” („Преводът – лица и маски”) – над 4000 страници – преводи, есета, стихове, научни изследвания. Не може да не се подготвиш. Въпросът е да бъдеш достатъчно информиран за този, с когото разговаряш. Но какво търся в тези разговори? Освен чисто преводаческото изкуство, ме интересува и личността на преводачите. Те са универсални личности, хора

с енциклопедична култура – макар и да се твърди, че отдавна е отминало времето на енциклопедистите. Но един преводач трябва да има познания в абсолютно всички области – независимо дали превежда художествена литература, научна, обществено-политическа, философска – няма никакво значение, той трябва да владее материята и езика, на който превежда, до съвършенство. Можеш да владееш много добре езика, от който превеждаш, но ако нямаш усет за родния си език в най-тънките му нюанси, не би могъл да предадеш пък нюансите на другата литература в своя превод. За мене винаги е било важно да открия човека – той да разкаже собствената си история. Дори с риск това да се стори странно, много повече ме интересува личната история, отколкото технологията на превода, теорията на превода. Както казваше Тодор Нейков, един от най-големите преводачи от испански, превел „Дон Кихот”, не е възможно да станеш преводач с четене на теоретични трудове. Всичко е въпрос на практика, която се придобива с огромни усилия и труд в продължение на дълги години. Разбира се, хубаво би било един бъдещ преводач да познава основния труд на Джордж Стайнър „След Вавилон” или трудовете на Анри Мешоник или на руските теоретици на превода, както и основния труд на Сергей Влахов и Сидер Флорин „Непреводимото в превода” – макар че и без тях би могъл да се справи, ако е талантлив. Но ще повторя – той трябва да познава съвършено езика, на който превежда и езика, от който превежда – трябва да има абсолютна хармония и сливане. Та разказвайки личната история, аз искам да открия човека. Защото историята е низ от личните истории на всеки един човек и всеки един човек заслужава неговата история да бъде разказана, да бъде чута по някакъв начин. Няма неинтересен човек сред милиардите населяващи земята ни. Независимо какво прави, ти трябва да тръгнеш към този човек с отворено сърце. И когато ти си откровен с него и той отваря душата си.

Това е моята шеста книга, предстои да излезе „Преводът лица и маски” – книга трета. Тази година на 26 април навършвам 70 години. И това е моята юбилейна книга.

Винаги съм се стремил да разказвам историите на тези хора и историите на техния път към другата литература, да обясня защо той се насочва точно към този автор, точно към тази култура и език, какво го мотивира в тази му дейност, откъде идва този интерес, кои са учителите му, кои са родителите му. Как е станал този невероятен човек, който дръзва – защото за това се изисква голям кураж – да се хвърли в морето на чуждата култура. И там или ще изплуваш, или ще се удавиш. Винаги, винаги искам да познавам колкото се може повече хора, повече истории! Както казват колегите ми от Съюза на българските преводачи, когато излезе моя книга – „О, Басат написа поредния си роман!” Това са моите ненаписани романи, защото в тях са разказани историите на 10-12, 15 души. Да откриеш един свят, един човек – какво по-красиво от това! А пък той те е обогатил с една друга култура. Така че вие взаимно сте се прегърнали. Всичко с любов трябва да се прави!“

А ето какво разказва другият автор, Митко Новков:

„Категорично твърдя, че определени преводи се превръщат в част от българската и от всяка друга култура, дори, ако щете, не само българската, без тях не може да се разбере самата култура, не може да се разберат и поколенията, които раждат тази култура. Във връзка с това искам да кажа няколко думи за книгата „Екстрийм” на Иван Стоилов. Тя спечели конкурс за ръкопис, който се превежда в България. Беше една от трите отличени книги. Романът „Екстрийм” не може да се разбере без онова влияние, което са имали върху нашето поколение английските рок-групи, които сме слушали и

на които толкова много сме се радвали и продължаваме да се радваме. През целия ни път слушахме например Пинк фloyd... А напоследък съм изпаднал в тежка музикална зависимост от една полска група „Живио лак” – не знам дали така се казва на полски. Имат страхотни албуми! Твърдя, и това е много характерно за по-малки култури като българската, които са много възприемчиви, много искащи да приемат, да вдишат някакви други неща, които са произведени от по-големи, по-силни култури, по-популярни в света. И това не важи единствено и само за наистина много големите и влиятелни култури като английската, германската, френската, руската или американската култура, но и за по-малки, които се възприемат като такива. Но за България те изобщо не са малки култури. Снощи си говорихме с един страхотен преводач и познавач на културата, дипломат и литературен критик – Войчех Галонзка, за този полски мит, който съществува в българската култура. Много наши поети и писатели са се влияели от полски автори. Казват, че началото на този полски мит е поставен от Боян Пенев, но аз мисля, че той може би е от още по-рано. Усещането за полското, което съществува у хората в България, които се занимават с култура, е изключително силно и съществено. Тук ще спомена Сенкевич и Мицкевич, както и много други полски творци, които са се превърнали в част от българската поетична сплав, материя. Разбира се, Чеслав Милош, Збигнев Херберт, Вислава Шимборска. Ето, Емил Басат е донесъл седем тематични броя на „Литературен вестник“, посветени на полската литература и на отделни полски творци, излезли в последните една-две години. Това говори за трайния интерес на българската интелигенция към полската литература и рецепцията ѝ у нас.“

Емил Басат допълва, че „повечето от тези броеве, които можете да откриете и в електронен вариант, бяха подготвени от проф. Маргрета Григорова от Великотърновския университет с подкрепата на Полския институт в София. За мен тя бе едно от откритията ми. А другото ми откритие е г-жа Магдалена Атанасова, която е на 80 години. Тя преведе Бруно Шулц – нещо невероятно, уникално. За мен тези хора заслужават да им се издигне паметник за това, което са направили и продължават да правят в областта на превода и популяризирането на полската литература и култура в България. И всичко е направено с огромен пиетет и любов. Тук съм донесъл едно невероятно списание – „Език и литература“, което излезе 2017 година, посветено на полонистиката в България и на българистиката в Полша.“

Според Митко Новков „всеки човек съгражда своя личен литературен и културен канон. Канонът не би трябвало и не бива да се налага. Всеки избира вълнуващите го автори. И във връзка с тях индивидуалният му канон винаги се променя, обновява. Разбира се, учебните програми имат своето въздействие. Например българската учебна програма не може да мине без Иван Вазов, както полската – без Мицкевич. Един образован човек трябва да ги познава добре. Всяка национална култура е повече национална с тези автори, които биват превеждани на нейния език. И ние, когато говорим за българска култура, включваме там и Мицкевич, и Сенкевич и Шимборска и Милош... Надявам се и полската култура също да има такива включвания от страна на българската.“

Но нека да представя Иван Стоилов и неговия роман „Екстрийм”. Той много скромно е написал „Една рок история с автобус”. Неслучайно на корицата на книгата е нарисувана една касета. Но под това скромно заглавие и подзаглавие се крие една книга за свободата и за това колко е важна свободата в днешно време, когато много лесно се

отказваме от нея. Като че ли в днешно време свободата не е ценност. И това си личи от множеството риалити шоута, които гледаме по телевизиите. А книгата, за която става въпрос, е за ценността на свободата, както е и в „Дзен и изкуството да се поддържа мотоциклет“ и „По пътя“. Литературата и литературният превод, според мен, са две от най-красивите и важни сфери на човешката дейност, които увеличават свободата в света. И я правят да я има и да е устойчива и здрава. Тъй че думата има Иван Стоилов.“

Иван Стоилов допълва, че книгата му се ражда от една действителна история отпреди 25 години. В нея се разказва „за едно пътуване на група млади хора до Будапеща и обратно. Те тръгват, за да посетят един концерт, и покрай цялата история, свързана с пътуването им, се опитвам в книгата да разкажа техните лични драми. А пък сами се досещате, като гледам вашата възраст, какви могат да бъдат драмите на 22-23-годишните. Свързани са със съзряването, с това, че принадлежат към поколение, което е малко раздвоено между тоталитаризма – тъй като са възпитавани по този начин – и демокрацията, в която попадат, малко след като навършват пълнолетие. Но това, което ги обединява, действително е рокмузиката. Но тя е само поводът на разказа за съзряването на тези младежи. А обичат свободата, защото са рокаджии. Това е.

Аз не съм професионален писател. Но никога не е късно да пропишеш, тъй като това е дебютната ми книга...“

Емил Басат съобщава за намерението си да направи „огледална“ на току-що завършената му книга с български полонисти и преводачи на полска литература на български, т.е. да състави портрети на полски българисти и преводачи на българска литература на полски. По този начин картината ще стане много по-богата. И вече е направил предложение до Полския институт за издаване на втора книга „За Полша - с любов“.

Басат отправя покана към младите си слушатели да разкажат как са се насочили към изучаване на българския език и литература.

Десислава Минчев следва първоначално арабски език и завършва арабистика в Краков, където се запознава с преподавателка-българистка със същото фамилно име. Тогава решава да следва българска филология.

Случайно се насочва към българския език и Олга, която проявява интерес към екзотичните езици. Изборът ѝ да следва българистика я прави много щастлива. „Избрах България заради планините, които много обичам. А българските са дивни планини. Аз също много обичам хората в България, там мога да разговарям с много хора – всички са много топли и сърдечно ни приемат, когато говорим български. Навсякъде ни поздравяват: „О, браво, много добре говориш български!“ И в магазините, когато стоим на опашка, например за килограм месо. И казвам на продавачката: „Бих искала да избира говеждо месо“. Тя веднага ме пита откъде съм. Отговарям ѝ, че съм от Полша. И цялата опашка ме поздравява. Така е и в банката, и навсякъде, където отивам. Това е много приятно чувство. Сега съм много щастлива и бих искала всички да се чувстват като мен. Да познаят България, защото е красива и просто невероятна.“

Юдита решава да следва български, след като пътувала с баща си из България и била в Царево.

Аня е втора година студентка. „Обичам българската култура, българската музика и това беше най-голямата причина да започна да следвам българистика.“

Марта не може да обясни защо следва български език. „Когато завърших училище, не знаех какво мога да следвам, потърсих информация в интернет и там намерих нещо на български език. Българският ми прозвуча много приятно и това стана причината да го изучавам сега.“

Елвира се притеснява, че още не говори добре български език. И допълва: „И аз като Марта не знам защо следвам български език, но много го обичам. И това стана случайно. Това е всичко.“ Юлия също твърди, че не знае защо е избрала българистиката като специалност. „Следвам български първа година, не говоря много добре.“

Жанета следва в Познан. Признава си откровено: „Обичам много българската култура и музика.“ Заедно с нея следва и Адриана. „Аз започнах да уча български, защото няколко години по-рано се запознах с моето гадже от България, сега вече е бивше гадже, за съжаление, вече не сме заедно. Но любовта към България остана! И сега България е като моя втора родина. Полша и България – и двете са в мен, не мога да ги разделя по никакъв начин. Мога да кажа метафорично, че имам две души в себе си. (ръкопляскания и овации). Да, както се каза и за превода – когато приемаме две култури, имаме две души. Това го научих от моята преподавателка Галя Конах“.

„Защо започнах да следвам? – взема думата Роберт. – Това беше едно практическо решение, защото след матурата щях да следвам руска филология. Дори матурата си писах на руски, но ми липсваше една точка за класиране... Разбрах, че има свободни места за български – погледнах, видях, че всичко е на кирилица и много си приличат. Първият семестър, когато вече четяхме нещо кратичко на български, винаги произнасях ер голям като твърдый знак на руски, но след два-три месеца в курса нещо ми трепна, почувствах езика и лека полека започнах да говоря... Такава е историята!“

Каролина следва първоначално балканистика в Люблинския университет, сега продължава във Варшавския. „Започнах да следвам балканистика, защото сестра ми се запозна с г-н Камен Риков и той ми препоръча да уча български. Така беше!“

„Казвам се Рафал Страдовски. Не съм вече студент, както се вижда. Аз съм композитор и писател. Преди повече от 4 години бях делегат на Съюза на полските композитори в София и там се запознах с едно българско момиче. Беше много хубаво. Влюбих се и от нея научих български много бързо – за две седмици. После забравих доста неща. Но научих 15 други чужди езика – всички не толкова добре, като българския.“

Дария мисли, че българският език за нея е съдба. „Защото се запознах по време на моето следване с най-чудесните хора на този свят.“

Роман е от Беларус. „Реших да следвам някакъв славянски език и си помислих, защо не български? И ето, сега съм тук, във Варшава, и следвам български език в университета.“

Калина е половин българка, половин полякиня. „Баща ми е българин, майка ми е полякиня. Родена съм в Полша. Никога всъщност не съм живяла в България и реших, че просто би било добре да науча повече за българската литература и история и затова реших да следвам балканистика. И тук, заедно с момичетата и с Албена, сме една международна компания – Албена е от Китай, Аня е от Русия, имаме едно момиче, което е живяло 12 години в Албания, за съжаление сега не е тук, защото е в София... и това е!“

А Че Лауа има и българско име – Албена. Защо е започнала да се занимава с български език? „Защото имах една преподавателка от България, която сега работи в

Китай. Страшно добра е. И защото много обичам българския език. Също и полски.“ На въпроса кой език е по-труден, Албена с въздишка отговаря „Полският! Но сега българският език за мене е може би по-труден, защото уча български в Полша, а това е трудно. И аз трябва да кажа като почти всички, че това беше случайно решение. Но трябва също да добавя, че е най-доброто ми решение!“

Обажда се едно момиче, което от вълнение пропуска да се представи. За нея изборът на български език също е случаен. „Винаги съм искала да се занимавам с чужди езици. Първо следвах шведски език и беше ужасно, но по това време имахме физическа култура с момичета от славянска филология и там се запознах с тях. Реших да запиша славянска филология, но не бях сигурна каква да бъде – чешка или словашка, или друга. Когато дойдох в секретариата ми казаха, че има място само за сръбски и български. И аз бързо казах: Добре, български, български! Оттогава мисля, че съм най-щастливият човек, защото българската култура, както ни казва проф. Питлак, не може да бъде превеждана, че българската култура трябва да я носим в себе си, че не можем да говорим за българската култура с думи, а само с чувства.“

А Елиза съобщава: „След завършване на средното училище отидох на пътешествие из Балкана и така стана, че се влюбих в България. И така сега следвам българистика.“

Професор Питлак споделя също, че случайно се е заела с изучаване на български език: „Понеже аз съм малко по-голяма от нашите приятели, когато трябваше да реша какво да следвам – беше по време на т.нар. Втора балканска война. Стана ми суперинтересно, че и българите са славяни, но са съвсем други. И защо нещата винаги започват там, на Балканите? Реших да следвам сръбски и хърватски. Но когато споделих това с един приятел, който ми беше гуру и беше от състава на мирните сили на ООН, той ми каза: Тези езици са суперлесни, какво ще правиш? Следвай нещо по-сериозно, после винаги можеш да научиш езика. И реших, че ще уча в Краков славистика, ако не е сръбски и хърватски остава чешки, словашки или български. И започнах да чета – Балкана, България, езика, и реших, благодарение на моя приятел, да уча български.“

Ето какво споделя Хана Карпинска: „Бих искала да започна с това, че освен настоящи и бъдещи литературни преводачи, ние сме тука и една тройка преводачи, но не литературни или не само литературни, а устни. Това са моите колеги Ева Савицка, Атанас Атанасов и моя милост. Занимаваме се с устен превод, със синхронен превод – превеждаме в кабините по време на различни международни сбирки, превеждаме и писмено, пак нелитературни текстове, в това число и юридически. И мисля, че те също ще кажат по няколко думи. Дружки сме от много години и всъщност, когато на някого от нас тримата му предложат да работи в кабината, да превежда от и на български и питат с кого, защото това се върши в двойки, ние посочваме един от останалите трима. Така сме се сработили и така се знаем. Защото в тази работа качеството е особено важно.“

Колежката Питлак каза, че е малко по-голяма от останалите, а аз ще добавя скромно, че съм малко по-възрастна и от нея. Но, недейте да се смеете много – когато избирах какво да следвам, бях по-малка от всички ви и по някаква случайност завърших гимназия на 16 години. Бях силна ученичка, но много малко знаех за света, за живота, за себе си и т. н. И да избираш на тази възраст бъдещата си професия и специалност е трудно. Спрях се на славянска филология в Краков. Бях чела доста преводни книги от чешки, сръбски и други славянски езици. Бяха ни разделили на три

езика в първи курс – сърбохърватски, чешки и български. Бях избрала сърбохърватския. Живеех близо до Краков и пътувах с влак, за да присъствам на лекциите. И по едно лошо съвпадение, за първите занимания по сърбохърватски език, влакът беше закъснял. С него и аз. И влизам ни жива, ни мъртва, с 15 минути закъснение. Бяхме 4-5 души и почвам да обяснявам на преподавателя много смутено, защо съм закъсняла. Той ми каза, че няма нищо, че току-що са започнали да говорят за някои особености на сърбохърватския език. Нека една от колегките да Ви ги обясни, за да видим дали всичко е ясно, хем и Вие да чуете.

Една моя състудентка започна да ми обяснява. Ставаше дума за различните рефлексии на е-двойно в сърбохърватския език – девойка, дйевойка, дивойка, мляко, млиеко, млико – всичко това преминава през бивша Югославия в различни варианти. Не бях чувала, а и никой от нас не беше чувал, за е-двойно. И тая моя приятелка като започна да ми го обяснява, не разбрах абсолютно нищо. Излязох от занятията и си казах: Не, с такъв провал, с такава голяма празнина в знанията за славянските езици, няма да мога да продължа да уча тоя език. Как така още от самото начало да има нещо, което аз не зная. Значи все едно да не знаеш да броиш до десет и да продължаваш да учиш математика. Абсурд! Значи не мога да уча сърбохърватски, този език е затворен за мене. Коего се оказа невярно, защото после аз продължих да го уча. Но тогава реших да изчакам преподавателката по български, която още не беше си дошла от България – бяха първите дни на октомври, и тя започна от самото начало. Аз вземах един-два по-ранни влака, за да пристигам навреме за първите занятия и да мога да започна да уча българския от а, б, от самото начало. Ето това е историята.

Но ще ви кажа, че в нито един момент не съм съжалявала, че така е станало. Страшно много и интелектуални, и чисто човешки блага, и радости ми е донесла тази специалност български език и тази професия – професията на преводача. На литературен и на устен преводач. Това е нещо наистина прекрасно и който е избрал, който е решил да се насочи към тази професия, на когото му харесва това и когото го влече, трябва непременно да продължи.“

След това се представя Атанас Атанасов: „Роден съм в 1946 г. и затова си позволявам да говоря седнал – и при мен всичко е въпрос на случайност. През 1976 г., по време на Пловдивския мострен панаир, професор Брадистилков, който беше и мой научен ръководител в Икономическия институт на БАН, ми нареди да изляза и да започна да превеждам – като случаят с хвърления в басейна, или се спасяваш, или се давиш. Как съм преплувал и до ден днешен не зная. И се срамувам от моето тогавашно представяне като преводач. Но изглежда, че съм бил заразен (както се казва на полски). Пристигнах в Полша през 1976 г. по времето на т. нар. „среден Герек“, за да направя своята аспирантура във Варшава, във Висшето училище за планиране и статистика. Първият град в Полша, в който пребивавах като студент, бе Познан през 1971 г. Оттогава са моите осъзнати връзки и контакти с тази страна. И така, след 1976 г. започна моето трайно пребиваване тук – в това се включва и работата, и развитието ми, и семейството ми. Пак малко случайно стана всичко, но тук заедно с нас е „гуруто“ на нашата тройка – Хана Карпинска и аз бих искал да подчертая отново нейния изключителен принос в приобщаването на българското културно наследство, на българската литература към полската литература; тази синергия е изцяло нейна заслуга. Първото ми влизане в кабина беше с моята колежка Ева Савицка, която има съществен принос за превеждането на българската литература на полски език. И след това нещата

така да се завъртяха, че нашата тройка работи за няколко президенти и министър-председатели.“

Емил Басат напомня за книгата на присъстващия Митко Новков „От Мърквичка до Минотавър“, която по неговите думи „предизвика изключителен фурор, разбуни духовете на изкуствоведите, защото той се опита през историята на една картина да обгледа българската история. С най-важните моменти в нея. Това е втора подобна негова книга – първата бе посветена на чуждите художници – „От Медуза до Магрит“. Третата, според допълнението на Новков, ще се казва „От Майстора до Маргарита“.

В това време една читателка, Елена Димитрова, желае да каже няколко думи: „Научих, че ще има такава среща тук и дойдох, защото темата ме заинтересува. Аз съм читателка. Не принадлежа към преводачите. За Вашата книга, г-н Басат, научих от страницата на Полския културен институт и за представянето ѝ през ноември в София. Това ме върна във времето на моите студентски години, когато си разменяхме циклостилните отпечатьци на „Невчесани мисли“ на Станислав Йежи-Лец. Спомних си три възторжени есета на проф. Исак Паси в „Биография на духа“ за преводачите и си давам сметка за огромната роля на този тих труд, благодарение на който получаваме възможността свободно да се движим в духовното пространство. И понеже съм възторжен привърженик на идеята за глобализацията, мисля, че ролята на преводачите е страшно важна в този процес. А Вашите разговори и интервюта, проведени с тях, с толкова деликатност, с толкова чувствителност, са истинска интелектуална радост за читателя. Това са разговори, които отварят много прозорци, дават широта, помагат да погледнем много далеч и искрено Ви благодаря за тази радост. Интервюираните от Вас в книгата Ви „За Полша - с любов“ споделят, че биха били други хора, ако не познаваха Полша. Мисля, че това е актуално и в този момент, когато по някакъв начин ставаме свидетели, във връзка със стачката на учителите тук, на раждането на една нова полска „Солидарност“. Мисля, че е особено вълнуващо и полезно за всеки българин да се доближи до човешката чувствителност, до гражданската самоотверженост, солидарност и отношение на непокорните поляци. Затова на всички онези, които ще се заемат с популяризирането на полското слово в България, искам да пожелаая много успехи в намирането на най-точните и експресивни български думи. Очаквам новите Ви книги.“

В заключение Галя Конах благодари на всички, разказали за връзката си с България и изказали толкова важни мисли за преводаческото изкуство на литературата, за художествения превод, в който се крият „висините на преводаческото изкуство... Спокойна съм за българистиката в Полша. Но тъй като тук са нашите студенти, а аз съм преподавателка, искам да припомня и нещо много важно за дейността на Хана Карпинска като преводач. Тя преведе прекрасно един от най-трудните съвременни български автори – Йордан Радичков – неговите пиеси, разкази. Това е действително паметник на преводаческото изкуство.“

По този повод Митко Новков допълва: „Да превеждаш едно литературно произведение от един език на друг е като да възпроизвеждаш в днешно време едно музикално произведение, писано преди сто и повече години – било Шопен, Лист, Бетовен, Брамс и т. н. Преводачът е музикант, музикант на езика. Така че, мислете за себе си в този регистър, за това, че вие сте музиканти на езика. И благодарая, че споделихте историите си.“

„Действително преводаческото изкуство е като музиката, продължава Галя Конах, и най-важен е ритъмът, да се хване стилът и ритъмът. Това е една прекрасна професия, както споделиха нашите колеги, която дава огромно удовлетворение.“

Закривайки разискванията, г-жа Конах се обръща към студентите с надеждата, че те и в бъдеще ще продължат да се занимават с български език, с българска култура, с българска литература, за да бъдат трансмисията между българската и полската култура, за да популяризират България в Полша и Полша в България – като две страни на „една велика историческа взаимност“.

Вечерта завършва с раздаване на автографи и подаръци на книги:

„За Полша – с любов“ от Емил Басат

„Намерени в превода“ от Митко Новков (интервюта с българисти-чужденци от Мексико до Япония)

„Подир сенките на литературата“ от Митко Новков

„От Мърквичка до Минотавъра“ от Митко Новков

„Екстрийм“ от Иван Стоилов